

Sygn. akt II CSK 312/12

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 października 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Dariusz Zawistowski (przewodniczący)

SSN Marian Kocon

SSN Anna Kozłowska (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa I. F.
przeciwko Z. F.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 3 października 2012 r.,
skargi kasacyjnej pozwanego
od wyroku Sądu Okręgowego w K.
z dnia 1 kwietnia 2011 r.,

uchyla zaskarżony wyrok w punktach: pierwszym oddalającym apelację pozwanego i drugim orzekającym o kosztach pomocy prawnej i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 14 października 2010 r. Sąd Rejonowy w K. zasądził od pozwanego Z. F. na rzecz I. F. kwotę 59.432 zł z ustawowymi odsetkami od 23 kwietnia 2009 r., oddalił w pozostałej części powództwo i orzekł o kosztach sądowych i kosztach procesu należnych powódce. W motywach rozstrzygnięcia Sąd Rejonowy ustalił, że strony były małżeństwem, ich związek został rozwiązany przez rozwód wyrokiem z dnia 25 października 2001 r. W czasie trwania małżeństwa powódka nabyła w spółdzielni mieszkaniowej spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu położonego w K. Prawo to darowała córce, jednakże umowa darowizny wyrokiem Sądu z dnia 19 października 2005 r. została uznana za nieważną. Przed Sądem Rejonowym w K., w sprawie oznaczonej sygn. akt I Ns ... toczyło się postępowanie o podział majątku dorobkowego. Dokonując podziału majątku wspólnego Sąd, postanowieniem z dnia 27 marca 2007 r., wspomniane spółdzielcze prawo do lokalu przyznał Z. F.. Sąd ten przyjął też, że prace wykończeniowe w lokalu zostały wykonane przez córkę stron i do rozliczenia przyjął wartość lokalu w stanie surowym. Umową z dnia 22 stycznia 2008 r. powódka nabyła od córki wierzytelność o zwrot nakładów poczynionych na lokal.

W sprawie oznaczonej sygn. akt I C ..., z powództwa Z. F. przeciwko byłej żonie, o wydanie lokalu, pozwana podniosła zarzut zatrzymania, do czasu zwrotu przez pozwanego wartości nakładów dokonanych w lokalu przez córkę. W wyroku jaki został w tej sprawie wydany w dniu 22 października 2008 r., nakazano I. F. wydanie byłemu mężowi lokalu, za jednoczesną zapłatę przez niego kwoty 59.432 zł.

W niniejszej sprawie, I. F. domagała się zasądzenia od Z. F. tej kwoty. Pozwany domagał się oddalenia powództwa, podnosił, że córka nie poczyniła na lokal żadnych nakładów z uwagi na to, że w tamtym okresie nie miała na to środków finansowych, a nakłady zostały poczynione ze środków stanowiących majątek dorobkowy małżonków.

Dokonując oceny prawnej ustaleń faktycznych Sąd wskazał, że zgodnie z art. 365 k.p.c. jest związany treścią prawomocnych orzeczeń wydanych

w sprawach I Ns ... i I W sprawie o podział majątku dorobkowego zostało ustalone, że mieszkanie zostało wykończony przez córkę stron. Również w sprawie o eksmisję zostało ustalone, że nakłady zostały poczynione przez córkę, ustalono też ich wysokość i został uwzględniony zarzut zatrzymania. Zdaniem Sądu, te ustalenia wynikające z prawomocnych orzeczeń były wiążące, przeto zgłoszone przez pozwanego dowody dla wykazania, że córka nie poczyniła na lokal żadnych nakładów, zostały przez Sąd pominięte jako nie mające znaczenia dla sprawy.

Apelacje stron od wyroku Sądu Rejonowego, Sąd Okręgowy oddalił wyrokiem z dnia 1 kwietnia 2011 r. Odnosząc się do apelacji pozwanego Sąd odwoławczy wskazał, że kwestia o charakterze prejudycjalnym, a mianowicie, że nakłady czynione były ze środków nie pochodzących z majątku wspólnego a przez córkę stron, została rozstrzygnięta zarówno postanowieniem dokonującym podziału majątku wspólnego jak i wyrokiem wydanym w sprawie eksmisyjnej w części uwzględniającej zarzut zatrzymania. Rozstrzygnięcie to nie ma powagi rzeczy osądzonej, ale wiązało sąd zgodnie z art. 365 k.p.c., stąd zasadne było zaniechanie prowadzenia przez sąd pierwszej instancji postępowania dowodowego dla udowodnienia okoliczności podnoszonych przez pozwanego.

W skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Okręgowego, opartej na podstawie z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c., pozwany zarzucił naruszenie art. 365 § 1, art. 377 i art. 378 § 1 k.p.c. We wnioskach domagał się uchylenia zaskarżonego wyroku i wyroku Sądu Rejonowego i przekazania sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z treścią art. 365 § 1 k.p.c. orzeczenie prawomocne wiąże nie tylko strony i sąd, który je wydał, lecz również inne sądy oraz inne organy państwowe i organy administracji publicznej, a w wypadkach w ustawie przewidzianych także inne osoby. Wyrażona w tym przepisie moc wiążąca prawomocnego orzeczenia sądu charakteryzuje się dwoma aspektami. Pierwszy odnosi się do faktu istnienia prawomocnego orzeczenia, drugi przejawia się w mocy wiążącej rozstrzygnięcia zawartego w treści orzeczenia. Stąd też orzeczenie prawomocne pociąga za sobą tę konsekwencję, że nikt nie może negować faktu istnienia orzeczenia i jego określonej treści, bez względu na to, czy był czy też nie był stroną w postępowaniu,

w wyniku którego zostało wydane to orzeczenie. Żaden zatem sąd i organ nie mogą kwestionować faktu wydania orzeczenia, istnieje bowiem obowiązek poszanowania prawomocnego orzeczenia przez wszystkie sądy i organy państwowe co nie pozwala tymże organom na bezpośrednią jego zmianę lub uchYLENIE przy okazji rozpoznawania innych spraw. Natomiast zagadnienie mocy wiążącej rozstrzygnięcia zawartego w treści orzeczenia wiąże się wyłącznie z sentencją orzeczenia, a nie jego uzasadnieniem (wyrok SN z dnia 8 czerwca 2005 r., V CK 702/04). Nie mają zatem mocy wiążącej ani poglądy prawne wyrażone w uzasadnieniu orzeczenia (wyrok SN z dnia 13 marca 2008 r., III CSK 284/07), ani motywy i ustalenia faktyczne zawarte w uzasadnieniu (wyrok SN z dnia 15 listopada 2007 r., II CSK 347/07, wyrok SN z dnia 21 czerwca 2007 r., IV CSK 63/67). Przedmiotem prawomocności materialnej jest więc ostateczny rezultat rozstrzygnięcia ujęty w sentencji, a nie przesłanki, które do niego doprowadziły. Nie można oczywiście wykluczyć, w niektórych przypadkach, jak np. w razie oddalenia powództwa, potrzeby ustalania zakresu mocy wiążącej prawomocnego orzeczenia przy wykorzystaniu zawartych w uzasadnieniu motywów rozstrzygnięcia (wyrok SN z dnia 29 września 2011 r. IV CSK 652/10). Walor prawny rozstrzygnięcia zawartego w treści orzeczenia może też mieć takie znaczenie, że będzie stanowić dla innej sprawy prejudykat. O prejudycjalnej naturze prawomocnego wyroku dla innego postępowania można jednak mówić tylko w przypadku, gdy w postępowaniu tym występują te same strony albo osoby objęte rozszerzoną prawomocnością orzeczenia, a ponadto gdy pomiędzy prawomocnym orzeczeniem oraz toczącą się sprawą zachodzi szczególny związek polegający na tym, że prawomocne orzeczenie oddziałuje na rozstrzygnięcie toczącej się sprawy .

Z uzasadnienia zaskarżonego wyroku wynika, że Sąd Okręgowy rozstrzygnięciom wydanym w sprawie o podział majątku dorobkowego i w sprawie o wydanie lokalu przypisał znaczenie prejudycjalne dla sprawy niniejszej. Przyjął, że podnoszone przez pozwanego kwestie nie mogą być w sprawie niniejszej badane. Jest to stanowisko nietrafne.

W odniesieniu do postanowienia wydanego w sprawie o podział majątku dorobkowego, zważywszy, jak to wyżej powiedziano, że moc wiążąca prawomocnego orzeczenia dotyczy jego sentencji, w sprawie niniejszej nie jest

dopuszczalne ustalenie, że rzeczy i prawa wymienione w tym postanowieniu jako majątek wspólny, majątku tego nie stanowią, nie jest dopuszczalne kwestionowanie prawa do rzeczy nabytych przez strony na skutek podziału majątku w naturze, a także nie jest dopuszczalne kwestionowanie wysokości wierzytelności o jakiej sąd orzekł. W tym przeto zakresie orzeczenie działowe miałyby znaczenie prejudycjalne w sprawie niniejszej, o ile te kwestie byłyby niezbędną przesłanką rozstrzygnięcia sprawy niniejszej. Nie istnieje natomiast związanie o charakterze prejudycjalnym ustaleniami faktycznymi poczynionymi przez sąd działowy co do osoby dokonującej nakładów na lokal i źródła ich sfinansowania.

Rozważając z kolei znaczenie wyroku wydanego w sprawie I C ..., którym orzeczono eksmisję powódki z lokalu, za jednoczesną zapłatą przez skarżącego na jej rzecz kwoty 59.432 zł, nie można nie dostrzec, że Sąd Okręgowy wykluczył w sprawie niniejszej *res iudicata* (art. 366 k.p.c.), ale jednocześnie przyjął prejudycjalność rozstrzygnięcia (art. 365 k.p.c.) co do zarzutu zatrzymania czyli, jak należy wnioskować, okoliczności faktycznych uzasadniających jego zastosowanie i kwoty. Sąd Okręgowy ma o tyle rację, że uwzględnienie w poprzednim procesie zarzutu zatrzymania i proces niniejszy, o zapłatę kwoty objętej tym zarzutem, nie pozostają w relacji uzasadniającej zarzut powagi rzeczy osądzonej. Nie mógł jednak Sąd pominąć, że oba przepisy art. 365 k.p.c. i art. 366 k.p.c. regulują w istocie dwa aspekty prawomocności materialnej orzeczenia sądowego.

W myśl art. 366 k.p.c. prawomocny wyrok ma powagę rzeczy osądzonej tylko co do tego co związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia. Granice przedmiotowe powagi rzeczy osądzonej wyznacza przedmiot rozstrzygnięcia sądu w związku z podstawą sporu, zakresem zaś podmiotowym powagi rzeczy osądzonej objęte są strony. Przedmiotem rozstrzygnięcia jest natomiast roszczenie procesowe poddane pod osąd przez powoda, on to bowiem konstruuje w pozwie żądanie przytaczając okoliczności faktyczne (art. 187 § 1 k.p.c.). Z prawa zatrzymania płynie dla dłużnika jedynie uprawnienie do wstrzymania się ze spełnieniem świadczenia należnego wierzycielowi, aż do zaspokojenia (zabezpieczenia) przez wierzyciela własnego roszczenia dłużnika. Powołanie się na prawo zatrzymania w procesie czyni go zarzutem procesowym

obronnym. Jego podniesienie przez pozwanego ma więc na celu osłabienie roszczenia powoda i tego charakteru nie zmienia nawiązanie do tego niego w sentencji wyroku. Ponieważ, w okolicznościach sprawy, na skutek uwzględnienia zarzutu zatrzymania, nie doszło do częściowego oddalenia powództwa (co nie byłoby wykluczone przy przyjęciu, że roszczenie realizowane przez powoda ma mniejszy zakres niż dochodzone) to mimo poszerzenia rozważań sądu o okoliczności faktyczne związane z tym zarzutem i ich ocenę prawną, nie ma podstaw do przyjęcia, że zarzut został „osądzony”. Wyrok rozstrzyga o prawie zgłoszonym przez powoda, stąd też tylko w tej części wyrok korzysta ze skutków osądzenia sprawy o jakich stanowią zarówno art. 365 k.p.c. jak i art. 366 k.p.c. W odniesieniu do sprawy I C ..., skutki z art. 365 i z art. 366 k.p.c. dotyczą więc wyłącznie rozstrzygnięcia o obowiązku I. F. wydania lokalu.

Powyższe powoduje, że w niniejszym procesie, o zapłatę kwoty stanowiącej, według twierdzeń pozwu, równowartość nakładów poczynionych przez córkę stron w lokalu spółdzielczym, którą to wierzytelność powódka nabyła przez przelew, pozwany może nie tylko kwestionować wysokość wierzytelności, ale również jej istnienie.

Powyższe powoduje, że zarzut naruszenia przez Sąd Okręgowy art. 365 § 1 k.p.c. okazał się trafny.

Odnosząc się do pozostałych zarzutów zawartych w skardze kasacyjnej: zarzut naruszenia art. 377 k.p.c. oraz art. 378 § 1 k.p.c. są chybione. Pierwszy z tych przepisów jest przepisem porządkowym, wskazującym jak w pierwszej fazie, po wywołaniu sprawy, ma przebiegać rozprawa apelacyjna; uzasadnienie tego zarzutu nie pozostaje w żadnym związku z treścią przepisu. Zarzut naruszenia art. 378 § 1 k.p.c. został uzasadniony przez nawiązanie do okoliczności faktycznych sprawy, z tej przeto przyczyny jego zasadność nie mogła być przedmiotem rozważań Sądu Najwyższego.

Przedstawione powyżej przyczyny uzasadniły uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania, co Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. O kosztach postępowania

kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹
k.p.c.